

TRANSILVANIA

FOIA ASOCIAȚIUNEI TRANSILVANE PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI
CULTURA POPORULUI ROMÂNŪ.

Nr. 5.

SIBIIŪ, 15 MAIŪ 1890.

AnulŪ XXI.

ÎNVĚȚĂMĚNTULŪ EDUCATIVŪ ȘI ÎNSEMNĂTATEA LUI PEDAGOGICĂ.

Una din caracteristicile *învĚțămĚntului educativŪ* este, cĂ elŪ nu se mĂrginesce de a dĂta pe elevi cu *cunoscințe* și *dexteritĂți*, menite numai pentru vre-o chiĂmare Ăre-care, nici de a-i introduce în vre-una sĂu alta din *sciințe* orĂ *arte*, ci problema lui este de a mĂri și potența activitatea spiritualĂ a elevilorĂ astfelŪ, ca prin aceea sĂ-și cĂștigue o *desvoltare*, o *culturĂ* spiritualĂ *multilateralĂ*. Dar ceea-ce caracterisĂzĂ în modŪ și mai esențialŪ ființa *învĚțămĚntului educativŪ* este tendența lui de a promova de odatĂ cu *cultura minții* elevilorĂ și *cultura inimii* lorŪ. Tendența acĂsta a *învĚțămĚntului educativŪ* este cu deosebire, dupĂ carea elŪ se și numesce *astfelŪ*, ținta lui fiindŪ una și aceeași cu ținta supremĂ a *educațiunii*. Din considerarea țintei sale *învĚțămĚntului educativŪ* se dĂ și numirea de *pedagogicŪ*.

Este însă de observatŪ, cĂ *învĚțămĚntului educativŪ* e datŪ de a influința directŪ și imediatŪ numai asupra *culturei minții*, carea se constituie din *idei* și din combinațiunile aceloră, din *memoriĂ*, *fantasiĂ* și *inteligență*, earĂ asupra *culturei inimii*, ale cĂrei pĂrți constitutive sĂntŪ anumite *sentimente* și *nĂsuițe*, acela pĂte influința numai mijlocitŪ prin *idei*. De aci se pĂte înțelege pentru-ce *cultura minții* se pĂte promova multŪ mai ușorŪ decĂtŪ a *inimii*.

Ceea-ce face posibilŪ, ca *cultura inimii* sĂ se pĂtĂ înainta deodatĂ cu *cultura minții* și prin aceea chiar, este

faptul, că între fenomenele, ce constituiesc conținuturile amintitelor două specii de cultură, există un astfel de nexu causal că, dezvoltându-se *idei* în spirit, raporturile lor dau imediat naștere la anumite *sentimente* și acestea în rândul lor devin totuși atâtea impulsuri, totuși atâtea *motiv* pentru *năsuințe*. În nexul acesta joacă un rol foarte însemnat anume o *dispozițiune spirituală*, cunoscută sub nume de *interes*, care are de basă *idei* și *sentimente* de o deosebită forță și care tocmai pentru aceea să și prezintă în viața ca *motorul* cel mai puternic al *năsuințelor* și al *voiuțelor* și prin urmare al *lucrărilor* și *faptelor* omenesci.

Din considerarea acestui fapt *Pedagogia științifică* și pretinde, ca prin *învățământul educativ* să se caute înainte de toate a se produce în spiritul elevilor un *interes*, care de o parte să-i dispună de a se ocupa cu plăcere și în mod spontan cu lucrările, menite de a le înainta *cultura multilaterală*, și de alta să-i determine de a se conforma pe urmă și cu purtarea și cu faptele lor după aceea cultură. *Interesul* acesta, impus de pedagogie ca cel mai de aproape scop al *învățământului educativ*, spre deosebire de alte *interese* se numește și el *pedagogic* și dezvoltarea lui în spiritul elevilor e, se poate dice, prin care se arată în mod cel mai evident adevărata ființă a numitului *învățământ*.

Pentru a putea aprecia mai de aproape însemnătatea *interesului pedagogic* și prin urmare și valoarea *învățământului educativ*, prin care e de a se produce, avem să observăm, că acel *interes*, odată dezvoltat în spiritul elevilor, rămâne activ și după ce s'a terminat *învățământul*. *Interesul pedagogic* face pe elevi așa dară, ca nu numai să-și însușească cât mai deplin materia ce li-se propune, dar să și continue a pătrunde prin meditațiuni *spontane* din ce în ce mai mult în conținutul și în nexul intern al ideilor câștigate, precum și să-și mărească prin studii particulare totuși mai mult cercul cunoștințelor lor. O astfel de aprofundare și augmentare spontană a *științei* în direcțiunile, date de *interesul*

pedagogică, este însă un câștig, ce nu se poate din destul prețui, știut fiind, că în timpul scurt, câtă e dată educatorului de a influența asupra elevilor, aceștia nici pe departe nu pot fi aduși la un grad atât de înalt de dezvoltare și nu li-se pot da cunoștințele necesare pentru viața într-o astfel de măsură, încât să nu mai aibă trebuința de a-și completa și înșiși cultura lor spirituală, progresându în aceea tot mai mult și mai mult, din indemn propriu și din adevărată iubire către cultură, după înviațiunile ce li s'au dat prin învățământ.

Înainte de a fi fost cunoscută valoarea adevărată a *interesului pedagogic*, se cerea de a se face elevilor *învățământul interesant*. Și precum se știe învățătorii, pentru a satisface cerinței acesteia, se foloseau și continuă a se folosi de felurite mijloace atrăgătoare pentru elevi, și anume se le arată sub decursul prelecțiilor anumite ilustrații „interesante“, se întretesă în propunerile lor povești și glume spre a le face plăcere și distracțiune cu ele. Și e știut, că procederile acestea și au și ele efectul lor, prin urmare în tot cazul sânt de preferit unor propuneri seci și sarbede, cari nu pot decât să stărnescă în elevi dispreț și aversiune către învățatură. Trebuie însă să observăm, că „a face elevilor *învățământul interesant*“ în modurile arătate, nu e totu una cu „a dezvolta *interesul pedagogic* în elevi“; de ore-ce apucăturile amintite și alte asemenea lor, decât au vre-un efect, acela nu poate să fiă decât trecătoru ca și ele, pe când *interesul pedagogic*, care e basat în ideile ce facu partea predominantă din viața spirituală a elevilor, rămâne lucrător și-î împinge pe aceia de a-și completa și cele *idei* cu altele noue din ce în ce mai mult.

De *interesul pedagogic* se deosebesce și acel *interes*, carele e stimulat prin promisiuni și prin punerea în vedere de anumite emolumente, precum se întâmplă d. e. când elevilor, pentru-ca să se *intereseze* de lucrările, cu cari educatorul vrea să-î ocupe în scopul promovării dezvoltării lor, le deschide perspective la note bune se la alte avantagii,

ce arü puté sä-ï preocele. *Interesulü mijlocitü* prin ase-
menea promisiunii și perspective, pe lângä-ce e și elü trecetörü,
mäi stä în opozițiune și cu principiulü moralitätii, care nu
admite ca elevii sä fiä înduplecați de a învăța și preste totü
de a-și face datorința din motive egoiste. E invederatü prin
urmare, că dreptü basä pentru cultura elevilorü, conformä
problemei educațiunei, nu póte servi decâtü *interesulü peda-
gogicü*, ce nu e *mijlocitü* prin nici unü motivü externü și
egotsticü și care nici nu dä nascere la *poște* egoiste, ci după
cum s'a ñisü înduplecä pe elevi de a progresa în culturä
curatü numai din iubire și din „tragere de inimä“ cätträ aceea.

Venindü a cerceta direcțiunile, în cari e de a se desvolta
interesulü pedagogicü în elevi, avemü sä reflectämü la faptulü
că spiritulü omenescü este datü de a lua față de naturä și
de ființele din ea o pozițiune mäi änteiü de *observatorü* și
apoi de *judecätörü*. De aci urmézä, că elevii süntü de a se
face ca înainte de tóte sä aibä *interesü*, séü, ceea-ce e totü
una, sä se *intereseze* de a *observa* câtü se póte de bine
lucrurile și întêmplările din naturä și din vieța omenescä.
Interesulü acesta se numesce *empiricü*, fiindü meritü a-ï
determina pe elevi, ca sä-și adune despre ceea-ce este și se
întêmplä câtü mäi multe date *empirice* positive, va sä ñicä
experiențe bine întemeiate, din cari äü sä se compunä *cu-
noscințele, sciința* și prin urmare *cultura* lorü *intelectualä*.

Și fiindcă pentru a precepe și înțelege lucrurile și în-
têmplările observate, e necesarü a pëtrunde cu *cugetarea* și
judicata și în nexulü lorü internü, în elevi e de a se desvolta
cätü mai de timpuriü și *interesulü raționalü* (speculativü),
care sä-ï mène de a scruta atätü condițiunile și cauzele câtü
și urmările și efectele lucrurilorü și întêmplărilorü cunoscute.
Dupä-cum e invederatü decü *interesulü raționalü* e prin care
cultura intelectualä a elevilorü are sä-și primescä adevërata
sa completare. Ceea-ce constitue însä însemnätatea ambelorü
specii de *interese*, va sä ñicä a celui *empiricü* și *raționalü*,
nu e numai faptulü, că ele äü sä serve dreptü basä pentru

cultura intelectuală a elevilor. După-cum am văzut *interesul* ca atare totdeauna e împreunat cu anumite *sentimente*. Desvoltându-se prin urmare *interesul empiric* și *rațional*, cu ele deodată se desvoltă în elevi și așa numitele *sentimente* ale adevărului, va să dică *plăcerea* și *mulțumirea* de a cerceta și constata adevărul în ceea-ce privește ființa reală și cauza lucrurilor și întâmplărilor din natură și din viață, și *sentimentele* acestea, odată desvoltate în elevi, sîntu menite a-i motiva pe aceia, ca să țină la adevăr și în relațiunile lor sociale, determinându-le *voința*, ca să spună numai adevărul în toate împrejurările și să se întrepună pentru adevăr ori-unde ară cere trebuința.

Dar spiritului omenesc e dat a face contemplații și din punctu de vedere al *frumosului*, și anume al *frumosului*, ce se presentă atât în natură și în arte, cât și în înfățișarea omenilor preste totă. În scopul de a aprecia *frumosul* încă e deci de a se desvolta în elevi interesul. Era pentru a se desvolta un asemenea *interes*, care se numesce *estetic*, elevii au de a se pune, ca după ce s'au ocupat cu obiectele din punctu de vedere al ființei și al cauzelor lor, să le aprecieze și după forma în care se presentă ca frumoase ori ca urite. E de însemnat, că cu aprecierea aceea deodată se nasc în conștiința elevilor nesce *sentimente*, cari se numesc și ele *estetice* și cari se arată ca plăcere pentru totu ce e hamornic și *frumos*, și ca displăcere față de ce e *disharmonic* și *uritu*. Se pôte prin urmare înțelege, că a promova desvoltarea în elevi a *interesului estetic* și a amintitelor *sentimente*, ce-lu însoțesc, cari sîntu baza *gustului estetic* și a *judecății estetice*, este nu numai a le face elevilor posibilă distingerea între *frumos* și *uritu*, dar și de a-i pune în stare, ca să pôtă și gusta *frumosul* și în cele din urmă a le da și stimulul de o parte pentru realizarea aceluia și de altă parte pentru evitarea a totu ce e ordinar, dejositor și uritu. Și faptul acesta e de o importanță cu atât mai mare, cu câtu *gustul estetic*, se, ceea-ce e totu

una, *judecata estetică* are menirea de a întemeia *cultura estetică* a elevilor, care e cea mai frumoasă decore a omului și la rândul ei 'lă prepară și-lă face accesibilă în gradă forte mare și pentru *moralitate*.

În legătură cu *interesul estetic* urmază a fi considerat *interesul moral*, ambele fiindă de natură de a se desvolta în spiritulă omenescă în una și aceeași formă. Nexulă firescă, ce există între aceste două specii de *interes*, se arată prin faptulă că, pe când celă *estetic* se referă la formele externe ale obiectelor și ale înfățișărei omenilor, pe atunci *interesul moral* se raportă la *relațiunile de harmoniă* seă *disharmoniă*, în cari stăă *voințele* omenesci. De aci urmază că, avendă a desvolta *interesul moral* în elevi, aceștia sântă de a se pune să contempleze câtă mai multe *relațiuni* de *voințe* și să aprecieze, să judece, decă acelea se află în *harmoniă* seă *disharmoniă* unele cu altele. Aprecierea aceea face ca, în casulă primă, când *voințele* se arată în *harmoniă*, să se producă *sentimente* de *plăcere* și *aprobare* totodată, érá în casulă ală doilea *displăcere* și *desaprobare*. Érá *sentimentele* acestea sântă, pe cari se baséză *judecata* seă *conșiența morală*, carea e menită a pune pe elevi în stare de a deosebi *frumosul* seă *binele moral* de *uritul* seă *rêul* *moral*, ce se arată prin *voințele* și *faptele* omenilor. Ce privesce în deosebi desvoltarea *sentimentelor*, din cari are să se formeze *conșiența morală* a elevilor, de acea desvoltare e de a se purta cea mai mare grijă. Acestă pentru cuvântulă, căci *conșiența morală* pe câtă aprobă *binele* și desaprobă *rêul*, pe atâtă e menită a-i împinge pe elevi și la executarea *binclă* și a-i reținé delă rêu, devenindă astfelă a fi factorulă principală ală *culturei* loră *morale* și prin urmare și ală demnității loră personale.

Urmândă a desfășura mai departe speciile *interesului* pedagogic, avemă să însemnăăm, că pe lângă cele expuse mai sântă încă unele, cari corespundă tendențeloră firesci ale spiritulăi omenescă de a se pune cu ființele însuflețite,

asemenea lui și cu D-zeu în raportu, și a intra chiar în comuniune câtu mai intimă precum cu semenii seși, așa și cu ființa cea mai înaltă, dela care tóte atěrnă. Desvoltarea acestorú *interese* în elevi se cere să se facă cu deosebire în vederea *culturei inimei* lorú, după ce *interesele*, de cari ne-amú ocupatú mai înainte, suntu menite, după-cum s'a pututú vedé, de a influința directú mai multú facultatea *judecătii* și *cultura minții*, și numai mijlocitú prin acésta și *cultura inimei*.

După cele expuse celú mai deaprópe *interesú*, menitú a promova în modú imediatú *cultura inimei* elevilorú, este așa dară celú ce se reduce la raportulú dintre ei și semenii lorú. *Interesulú* acesta se numesce *simpateticú*, fiindú menitú a-i dispune pe elevi să pětrundă în stările de fericire și nefericire ale ómenilorú, pentru-ca din cunóscerea acelorú stări să se nască în spiritulú, în *inima* lorú, așa numitele *sentimente simpatice*, cari se arată ca *consimțire* față de *fericirea* alora și ca *compătimire* față de starea lorú nefericită. E invederatú că, pentru desvoltarea acestui *interesú* și a amintitelorú *sentimente*, ce-lú însotescú, încă trebuie să se pórte cea mai mare îngrijire. În adevěrú, ce póte fi mai frumosú decâtú a-i vedé pe elevi avěndú nobila dispozițiune a *inimei* de a se bucura cu cei ce se bucură, precum și a lua parte cu sinceritate la fericirea lorú, și de altă parte a se întrista cu cei întristați și a participa la nefericirea lor. *Sentimentele simpatice* suntu totú așa de frumoșe, pe câtú de urite și detestabile suntu contrastele lorú: *egoismulú*, *invidia* și *bucuria de suferințele* alfora. Se póte dice, că pe câtú *egoismulú* și preste totú *sentimentele antipatetice* suntu de natură a-i divisa și îndușmăni pe ómeni, pe atátú cele *simpatetice* 'i apropie unii de alții și stabilescú cele mai intime raporturí între ei. E invederatú prin urmare, că *sentimentele simpatetice*, cari se potú numi și *humanitare* și suntu menite a constitui *cultura humanitară*, deși nu facú în sine *moralitatea*, dispunú însă fórte multú pentru *moralitate*, sciutú

fiind, că ómenilor, cu cari *consimțim* și pe cari 'i *compătirim* totdeauna suntem gata a le sări într'ajutor și a le face totu binele posibil, ferindu-ne câtu numai se pôte de a nu le face nici o vătămăre, nici unu rău. Și e de observat, că *egoismul* și *sentimentele* antipatetice, perverse, cari în cele mai multe casuri nu sântu decâtu efectele aceluia și cari staú în cea mai mare opozițiune cu *moralitatea*, prin nimicú nu potú fi combătute și stérpíte ca prin desvoltarea *sentimentelorú simpatice*. Ce privesce însă modulú desvoltării acestorú *sentimente*, aceea urméză a se face ca de sine decă odată în elevi s'a făcutú să se nască *interesulú* de a se transpune cu spiritulú lorú în stările psihice de fericire și nefericire ale altorú ómeni. Érá în asemenea stări elevi se potú transpune cu atátu mai ușorú, cu câtu ei le cunoscú din experiența propriá, stările lui proprii devenindú deslușitóre pentru cele străine. În casuri, când stările altora, față de cari elevi aú să fiá cu *consimțire* seú *compătimire*, nu le sântu cunoscute din experiența propriá, trebuie firesce să li-se ajute a se transpune în ele celú puținú prin imaginațiunea lorú, descriindu-li-se în colorí câtu se pôte mai vii.

Interesulú simpateticú însă, ce se desvoltă în spiritulú omenescú pentru ómeni ca indiviđi, se extinde cu timpú și asupra *societățilorú* omenesci, asupra *familiei, comunei, statulú, bisericei* și în generalú asupra tuturorú *însoțirilorú*, ce ómenii le forméză între sine. Acestú *interesú*, avéndu a-i face pe elevi să se însuflețescă pentru salutea societățilorú ca atari și anume pentru prosperarea acelorú *societăți*, din cari facú parte, se numesce *interesú socialú*. Însemnătatea *interesulú socialú* se face evidentă prin faptulú, că cu elú împreună e datú a se desvolta în elevi așa numitulú *spiritú de corporațiune* precum și *sentimentele* de coherența națională și confesională. Acestú *interesú* e meritú așa dară prin natura sa de a fi fundamentulú eticú alú tuturorú *însoțirilorú*, în cari ómenii întră unii cu alții, pentru a-și satisface prin ajutorú împrumutatú trebuințele vieții și, ceea ce e mai multú,

pentru a-și pute realiza cele mai înalte și mai nobile aspirațiuni. Prin *interesul social* e anume de a se întări în elevi deodată cu alipirea de *națiunea* lor și *patriotismul*, în care e dat să-și afle scut și apărare toate celelalte *însoțiri*. Și pentru scopul acesta, precum și pentru dezvoltarea în elevi a *interesului social* preste totu sunt de a se pune acelorora în vedere prin exemple scose din viață și din istorie de o parte condițiunile de prosperare ale *însoțirilor* omenesci, și de altă parte avantajile, ce rezultă din acele *însoțiri* pentru omeni.

Preste speciile de *interes*, expuse până aci, se înalță *interesul religios*, menită a-lu pune pe om în raport și a-lu ține în comuniune cu Dumnezeu, ca cu creatorul și a-tu și cu idealul a totă perfecțiunea. *Interesul* acesta se dezvoltă în conștiința omului în măsura în care el prin neputința și neajunsurile sale e mênat să căuta de o parte scut în contra vicisitudinilor vieții și de altă parte ajutor pentru realizarea celor mai înalte aspirațiuni și idealuri, ce le are. Sentimentele, ce prin mijlocirea *interesului religios* se arată lucrătoare în sufletul omenesc, sânt, se pte dice, cele mai fericite și mai înalțate. Pentru a pute aprecia adevărul acesta ajunge să reflectăm numai la neprețuitele efecte, ce d. e. *încrederea* și *speranța* în Dumnezeu le au în viața omenescă. *Sentimentele religioase*, ce constituiesc *cultura religioasă*, se manifestă mai deaprobe în cultul divin și în rugăciune preste totu. Ele însă nu rămân și nici nu pot să rămână mărginite numai în cadrele cultului și ale rugăciunilor, ci pândesc într-aga viața omului religios, devenind pentru aceea cele mai neclintite rașine și pentru săvârșirea faptelor bune cele mai puternice motive. De aci marea importanță, ce s'a atribuit și se atribue *interesului religios*, calificat cu deosebire de a consolida într-una cu *cultura religioasă* și *moralitatea* și *caracterul* elevilor. Cât pentru dezvoltarea acestui *interes* în spiritul elevilor, aceea se pte înainta prin contemplațiuni religioase asupra lui și a celor ce se petrec în ea, precum și prin executarea

actelor religioase și mai ales prin deprinderea cu învățăturile scose din revelațiunea divină.

În cele ce preced am arătat pe scurt cum *învățământul educativ*, în scopul de a promova cu *cultura minții* deodată și *cultura inimii* elevilor, tinde a desvolta în spiritul aceloră un *interes multilateral*, numit *pedagogic* chiar pentru scopul ce se urmărește prin el. Cu atâta credem a fi atinsă caracteristica cea mai esențială a celui *învățământ*. Dar pentru a-l pute aprecia în totă ființa sa, ar trebui să se ia în considerare și *principiile* particulare, după cari în sfera celui *învățământ* urmăzează se face *alegera*, precum și *gruparea* și *concentrarea* și în fine *desfășurarea* metodică a *materiilor*, menite de a da naștere cunoscutelor specii de *interes*: lucruri acestea, prin cari *învățământul educativ* încă se prezintă ca unic în felul său, pentru a căroră expunere însă nu pôte fi loc decât în *Didactică*. Terminându deci aci cu expunerea speciilor *interesului pedagogic*, ne mărginim a mai constata numai, că însemnătatea lui pedagogică consistă în menirea ce o are de a deveni în conștiința elevilor o forță iresistibilă, carea să-i mențină înainte de a progresa în o *cultură multilaterală*, conform demnității omenesci, și să facă totodată ca acea *cultură* să nu rămână în viața lor numai ca o *știință* mōrtă, ci să se traducă și în *fapte*, va să zică să trecă și în *lucrări*, corespunzătoare conținutului ei. Pentru realizarea scopului acestuia însă *interesul pedagogic* are să se desvōlte în conștiința elevilor astfel, încât amintitele lui specii să nu se împedecă una pe alta, ci să progreseze paralel și cât se pôte în legătură unele cu altele, susținându-se între ele cea mai perfectă armoniă posibilă; pentru-că numai așa va rezulta din ele o *cultură* spirituală bine echilibrată în privința *minții* și *inimii*, carea singură se pôte considera ca o *cultură* deplină, ca o *cultură* adevărată, menită de a face ca elevii să-și pōtă împlini cu succes și cu demnitate vocațiunea în viață.

Ioan Popescu.

OBSERVAȚIUNI ASUPRA GRAIULUI ARDELENESCŪ ÎN RAPORTŪ CU LIMBA LITERARĂ DE PESTE CARPAȚI

Nimeni, credū, nu contestă astăzi că unū poporū, care prin nivelulū seū de cultură a ajunsū la o manifestare literară, trebuie să aibă o limbă, care să fie comună tuturorū ōmenilorū călți, o limbă, care prin formele și construcțiunea ei să corespundă mai multū geniului aceluī poporū.

Acestā limbă o numimū limbă scrisă, seū literară, și e una și neschimbată; contrarū limbei vorbite, care pŃte varia din ținutū în ținutū, ba chiar din comună în comună. E cunoscutū de tŃtă lumea că pe teritorulū Franciei seū alū Italiei de exemplu, se vorbescū sume de dialecte. Când însă unū scriitorū francezū, italianū etc. ia condeiulū în mână pentru a se adresa publiculū cultū, se servece de limba literară, evitândū orī-ce provincialismū, seū întorsătură de frază neadmisă în generalū. Noi Româniī sub acestū raportū sūntemū mai favorisați de sŃrte decătū celelalte popŃre. N'avemū dialecte propriū-șise, și chiar limba poporului arată deosebiri puținū esențiale față cu limba claselorū culte. Dar sūntemū încă departe de a avē o limbă literară atātū de fixată ca bună-Ńră Francezii. Ca să ne convingemū de adevērulū celorū spuse, n'avemū decătū să deschidemū unū dicarū, seū o carte apărutā dincolo de Milcovū, seū de preste Carpați.

Sūntū scriitorī, care nu potū să se lase de forme și cuvinte, care nu sūntū cunoscute decătū în Moldova seū Ardealū. Acēsta se esplică dacā considerămū că limba literară nu se învață din gramaticī, ci prin frecuentarea centrelorū de cultură românească, unde se vorbece bine, seū în lipsa acesteia, din autorī bunī, seū din oratorī recunoscuți.

Unū singurū lucru remâne însă de precisatū, voiū să șicū dacā noi Româniī avemū în adevērū o limbă literară? La acēstā întrebare rēspunsulū nu pŃte fi decătū afirmativū. De vreme ce avemū o literatură, trebuie să avemū și Ń limbă literară. Se scie că limba cea mai frumoasă, cea mai

conformă geniului unui popor se vorbește în capitala țării. Capitala fiindu centrul, care întrunește în gradul mai înalt toate aspirațiunile, toate forțele vitale ale națiunii, e vădită că limba care se vorbește acolo e cea mai bună, ea prezintă pronunțarea cea mai curată și sintaxa cea mai firască. De aci urmează un principiu lingvistic nestrămutat, adică: *limba română literară e limba vorbită la București de partea cultă și sănătoasă a populațiunii, fiindu consacrată prin usul general al scriitorilor buni.*

De un timp încete observu cu plăcere că o sēmă de scriitori și diaristi ardeleni scriu într'o limbă care înfruntă orice critică. Pentru acești domni observațiunile mele sîntu superflue. Ele se adresază însă masei publicului, care ne avîndu timp nici ocazie de a face cercetări lingvistice, va găsi folositoare îndrumările mele.

Noi Români, în sensul politic, putem să avem hotar, ni se pōte arăta pe hartă: până aici se întinde Transilvania, colea se sfîrșește Basarabia; dar nimeni nu pōte dice: simțiți atātū și nu mai multū, nici o forță nu ne pōte opri să pronunțămū limba noastră strămoșescă cu accentul celū mai dulce și armoniosū, care face să bată inimile prin sentimentul de unire.

A. Cuvinte cunoscute exclusiv în Transilvania, a căroră întrebuințare este de evitatū într'unū opū literarū.

Apotecă = farmacie,	cucuruz = porumb
archigimnasiū = liceū	clavir = pian
băiată = fată, fetiță	căz! = aide de! (căz dōr nici el nu e mai învêțat)
batēr = încălce, măcar	cort, cortel = umbrelă (de plōie)
beștec = tacām	curșmit = veterinar
biris = argat	chelner = băiat
bină = scenă	ciurdă = cirédă
căruțare = preumblare în trăsură	duđuire = alungare
cerusă = creionū	duřuire = tunare
credeū = cređulū	fecher = evantaiū
circa = aprōpe, pe la	horn = coș (hornar = coșar)
cloțan = guzgan, șobolan	ię = da
castēn = dulap	ingropăciune = înmormēntare
corhel = ștrengar	inaș = fecior
cociș = vizitiu	

incurs = primit, încasat	rudă (la car) = oște
furnizant = furnizor	recercare = rugare, intervenire
lavor = lighian	a reflecta = a se provoca, a ține
lemnusă = chibrit	comptă
lepedeu = cearșaf	scatulcă = cutie
laolaltă = împreună	speterai = băcănie
mifă = pisică	străjac = mindir
matrată = saltea	stavă = erghelie
mențeaș = îndată, la moment,	socaciū = buțătar
numai decât	șlep = coddă, trenă
mestegugar = meseriaș	superbiă = orgoliu
modru = chip	tașcă = gîantă
mulțam = mulțumesc	o țră = nițel, puțin
noa! = ei!	țîier = farfurie
nădragi = pantaloni	țintirimū = cimiter
pită = pâne	vințeler = vier
piră = proces	zalog = amanet
plecăciune = vă (te) salut	zalogia = a pune amanet.
parizol = umbreluță, umbrelă	

Acastă listă de cuvinte (din care am omisă înadinsă cuvinte ca : a puțuli, gheplău etc. întrebuițate numai ici colo) la prima vedere pôte surprinde pe orî-cine.

Mi s'arū putē obiecta, și nu fără temeiu : cum? d-ta ne spuī să ne ferimū de cuvinte ca lepedeu, străjacū și ne recomānđi în loculū lorū cearșafū, mindir, carī sūntū totū atātū de pęcătōse fiindū turcesci etc.?

La acēsta obiecțiune voiū rēspunde prin formularea unui principiu, care ne va orienta în astă privință, anume :

Cānd unū cuvēntū, fiă elū întrebuițatū chiar numai în o parte a țērilorū romānesci, e de o bună origine (latină), pôte și chiar trebuie să fiă preferitū ori-cāruī altū cuvēntū. Așa de exemplu scriitorulū transilvanū nu se va sfii a întrebuița cuvinte ca : naie (corabie), faurū (covaciū), lotru (hoț), aiū (usturoiū), deși ele sūntū puținū seū de locū cunoscute în părțile transcarpatine. Altcum e cestiunea în privința cuvintelorū de origine străină. Cuvēntulū *lepedeu*, ca și corēspunđătorulū seū *cearșaf*, sūntū străine, și prin urmare rele. Am recomandatū însă acestū din urmă, fiindū înțelesū în centrulū romānismulū și întrebuițatū de 5 miliōne Romāni, pe cātă vreme *lepedeu*, nu e cunoscutū de cātū de 3 miliōne

Români. Aceste considerante sînt, cred, destul de valabile, ca să scrimă toți, cum vorbește majoritatea națiunei. Ce ce întrebunțază provincialisme, fiă moldovenă, fiă bucovină etc. face act de un spirit îngust, ear cel ce ar merge și mai departe și întrebunțază cuvinte ca lințol etc. s'ar izola în pedanteria sa limitată, căci Români nu Pară înțelege

Tot sub rubrica A. vomă înșira cuvintele latinesci grecesci întroduse în Ardélă prin influența Nemților și Ungurilor.

Aulic = de curte	prosit! = să-î fie de bine
abiturient = elev din anul din urmă	preparandiă = scólă normală de învățători
aclus = anex	petent, = doritor, petiționar
asentare = recrutare, a face recensămēt	preterare = a trece cu vedere
absolut = absolvent (absolut e nelimitat, decisiv)	desconsiderare
academist = elev, student la o academie ore-care	pocal = păhar (pocal e un pahar mare, luxuos)
acceptare = primire	pertractare = desbatere
conclus = decisiune, hotărîre	presidiu = presidență
doctorand = student aspirant la gradul de doctor	prospiciare = a avea aerul, fi la față
eruar = descoperire, cercetare	referent = raportor
feri = vacanțe (vacanța e starea unui post neocupat d. e. vacanța portofoliul cultelor)	relut = ?
fundual = fonciar (cărțile fonciere)	referadă = raport
fotogen = petrolu, gaz	sanare = remediare
gubernial = al guvernului; de regență	servus! = te salut, la revedere
normal = primar (normal e regulamentat)	stadiu = stare
normativ = decisiv	sponghie = burete
prelege = face lecție, curs, conferență	solvire = plătire, liquidare, răspundere (am respuns 25 franci)
proxim = apropiat, viitor	septiman = elev, scolar din clasa a 7-a
	stipendiu = bursă (stipendist = bursier)
	testimoniu = certificat, atestat
	testifică = certifică, atestă
	testare = a lăsa moștenire.

Acéstă listă, care nu are pretenția de a fi complectă, ne arată că există în limbajul transilvană un număr de ore-care de cuvinte savante, care n'au nici o rațiune de a fi. Căci, la rigóre, ce Românu scie ce-î proxim, a pretera etc. căci nu se pôte pretinde de tótă lumea să fi învățat latinesce. Ni se va raspunde că și dincolo de carpați se între-

buințeză latinisme, franțozisme: se dice locotenentă, trenă, interdicție. Așa-î, decâtă aceste cuvinte aũ ajunsũ populare, totă lumea, din orașe mai alestũ, le pricepe, și nici nu s'arũ puté exprima altfelũ, în timpũ ce suscitatele cuvinte se potũ înlocui prin cuvinte populare sêũ prin neologisme mai cunoscute.

Nu orĩ ce cuvêntũ latinũ pôte fi admisũ în limba română, prin simplulũ motivũ că sũntemũ de vițã latinã, altmintrelea arũ trebui sã cetimũ unũ autorũ cu dicționarulũ în mână. Care sũnt deci cuvintele latine care potũ fi întrebuințate în limba română? Acêstã cestiune am tratat-o mai pe largũ în „Convorbirile literare“ într'unũ studiũ intitulatũ „despre neologismele românesci.“ În acêstũ locũ voiũ resuma ideile mele asupra acêstui punctũ într'o singurã regulã generalã, adecã: se potũ întrebuința în limba română numai acele cuvinte de origine savantã, care constituescũ *fondulũ comunũ alũ tuturorũ limbilorũ surori*, neputêndu-se exprima prin altũ cuvêntũ românescũ și anume sub forma mai corêspundetóre pronunțãrii limbei nãstre.

B. Cuvinte, care în Transilvania se iaũ într'unũ sensũ greșitũ.

- Aflare = (gãsire) se dice despre o noutate, observație
 asemenea = (egalũ) e adverb deci nu se dice: pãrți asemenea
 alterare = (superare) înseamnă o schimbare
 bucate (cereale) de regulã e luatũ în sensũ de: mãncãri (de unde: bucãtãrie, bucãtar etc)
 bumb (nasture), bumbul e un ce rotund, un buton
 boltã (prãvălie, dughenã) = construcție în formã de arc.
 bêtrãn (mai mare) cine-ĩ înnaitat în etate, deci nu se dice: frate-meu mai bêtrãn
 bechier (haimana) = holteiu, flãcãu
 beteag (bolnav) = cine are o înfirmitate de corp
 cãrpã (batistã, lãgãtore, maramã) = zdrențã
 cruțare (economisare, stringere) = a menagia pe cineva, ceva
 colossal (enorm) se dice despre o mãrime, periferie estraordinarã, deci nu e bine a dice: elocințã colossalã, dansézá colossal de bine, precum o fac Nemții și Ungurii, cari de regulã întrebuințézá reu cuvintele strãine.
 camãtã (procent) = procent excesiv (camãtar = usurier)
 se duce (merge) = se duce singur, merge cu altul; deci nu vom dice: el nu se duce cu ea, ci merge cu ea,
 coperiș (capac) = e învelișul caselor

candidat (licențiat) = candidat la deputație, dar nu de profesor etc.

drastic (strașnic) = se ȋice numai despre purgative tari.

distincțiune (medalie) = atenție particulară.

filială (sucursală) = e adject. fiescă

fecior (fiu) = fecior de casă;

filosof (student în litere, sau științe) = om șavant, ce se ocupă cu filosofia

ferbere (gătire) = a încălđi apă etc.

gătire (terminare) = a se îmbrăca; a prepara mâncări

a grăi cu (a vorbi cu) = a cuvânta, începe o vorbire

haide (mergem) = du-te, carăte

a sudui (a ocări, injura) = a striga după cineva în semn de dispreț

se însinuă (se presentă; înscrie) = se introduce în mod fin

icónă (cadru, tablou) = numai despre cele sfinte

a împunge (a înțepa) = a lovi cu córne, cu un obiect (se ȋice însă a se înțepa cu acul)

inferior (sub) ce are o calitate jóasă; despre titluri nu se întrebuințază, bună-óră locot. inferior

a interpela (a face interpelare) = se ȋice a interpela pe cine-va, verb activ

a împintena (zori) despre persóna nu se ȋice

lipsă (trebuință) = arată un gol ce trebuie umplut

lele, leliță (ȋată, soră mai mare) = fată, femeie depravată

lesne (eftin) = ușor, fără greutate

magistrat (primărie) = judecătorul, procurorul la tribunal

maturitate (bacalaureat) = calitatea unui fruct etc. copt

a mânca (a sta la masă); (a dejuna, = prânđi) actul nutririi

morbos (bolnav) = parte morbidă, infectată a corpului

muiere (femeie) = femeie depravată, rěutăciósă

năframă (batistă, legătóre) = maramă de pus pe cap

orologiũ (ceasornic) = ceasornic mare pe un edificiu

ordinațiune (ordonanță) = consultarea unui medic etc.

pagubă! (pěcat!) se ȋice despre daune (însě nu: pagubă că n'a venit)

păpuci (ghete) = pantofi comodi de casă

până când (în timp ce, pe câtă vreme) = arată numai timpul,

deci nu se póte ȋice: el a lucrat și scie, până când tu nu scii nimic)

pălit (lovit) = ars de sóre.

pic = (nișel) = picătură

pénă (condeiũ) = péna paserilor etc.

protocol (registru, catastif) = se ȋice despre procesul-verbal al ministrilor etc.

respectivul (persóna din chestie) = adj. referitor

a se recomanda (a saluta) = a se presenta cuiva

realitate (imobil) = lucru existent

restaurațiune (restaurant, birt) = acțiunea restaurării, renovării

reunire (societate) = împreunare
 scôla normală (scôla primară) = scôla specială, pentru învățatori (preparanția în Transilvania)
 sobă (cameră), camin în camere
 a suna (a se pronunța) = a da un sunet
 superior (prim) = despre o calitate, grad, escelent (deci nu se dice locotenent-superior)
 treaz (deștept) = trezit din o beție
 a țipa (a arunca) = strigă subțire
 tare (fôrte) = ce are o tărle (se dice înse: fôrte bun)
 teolog (seminarist) = doctor în teologie
 veac (timp) = secol.

C. Cuvinte care se deosebesc prin formă.

Acoardă = acordă (asemenea: oră, fostă, comodă, voce, și nu: vóce fóstă etc.)
 atuncia = atunci
 a blăstēma = a blestema
 căși = case
 cură = curge
 coți = códe
 se cugetă = cugetă (nu e reflexiv)
 cum să nu = cum nu
 căntălărie = cancelarie
 călindar = calendar
 cari = care (invariabil)
 cărtaș = cartofoar
 canapă = canapea
 cafana = cafenea
 a curăți = a curăța
 dator = dator (asemenea: zadar, latin.)
 direge = drege
 decursul = cursul (asemenea: numesce, cere, nu: denumesce, recere)
 dumneata = domnia-ta
 să dee = să dea (asemenea: să ia; nu: iee)
 două-dēci = două-deci
 a durmi = a dormi (dormim, dormiți etc.)
 declar = declar (asemenea: aprob, onor, repet, resum, transform, nu: repetez etc.)
 directóre = directóră (asemenea: profesóră)
 exponent = expunător (asemenea prevaricator, interpelator, nu: prevaricant etc.)
 furcută = furculiță
 germân = german
 hirén = hrén
 întră = intra (așa: introduce etc.)
 Ianuarîu = Ianuarie, (Februarie, Martie etc.)
 se jocă = jocă (nu e reflexiv)
 jóră = jură (jur, jurî, jurăm etc.)
 lucru = lucrez (lucrezi, lucréza)
 mere = merge
 a muțami = a mulțumi
 mănca = mănăncă (mănănc, mănănci, mănăncăm etc.)
 nime = nimeni
 nimica = nimic
 nouă = noi (case noi)
 prav = praf
 perină = pernă
 praxă = practică
 reuniune = reunire
 a revidia = a revisui
 rum = rom
 Septemvrie = Septembrie (Octombrie, Noembrie, Decembrie)
 sară = sēră (așa: sēmă, zēmă, țépă)
 straiță = traistă
 simțēmēt = sentiment
 sēmîțe = semințe (sing. sēmîță)
 soru-mea = soră-mea
 sē = se (așa: înse, șease)
 și = și

sîn = sin	a telegrafa = a telegrafia
ține = ține (așa: țice, țigan, țigară, subțire, di)	trebi = treburi
tîmp = timp (tîmp înseamnă prost).	vițel = vițel (așa: oțel, oțet, nițel, înțeleg)
trebuesce = trebuie (invariabil)	zăhar = zahăr.

D. Pronunțarea.

Pronunțarea, la rigóre, nu intră în cadrulul unui tratat, ce se ocupă cu limba scrisă, de ôre-ce însă forma exterioară a cuvintelor e în strînsă legătură cu pronunțarea lor, mă vedu silitu a aminti câte ceva, în trecăt, și despre acesta.

Voiu lăsa la o parte cuvintele ca *sîn, latină* etc. pe cari le-amu tractatv vorbindu de formă. Voiu aminti numai pronunțarea acelorv cuvinte, a cărorv scriere e *identică* în Ardelu câtu și în România.

Pronunțarea transilvană se deosebesce în prima linie în pronunțarea lui *e* precedat de altu *e*, de exemplu în: rege, începe, primulv *e* se pronunță ca unu *e* ungurescu seu *e* germanu în *mehr*; câte-odată chiar mai multe *e* consecutive se pronunță în numitulv modu, bună-ôră în cuvêntulu vehemêntu în locu de véhémêntu. În limba românescă nu esistă decătū unu singuru *e* curatū și sonorū, orī ce altă pronunțare e o influență străină.

O altă deosebire esistă în articularea lui *ă* finalu. În părțile transilvane acestu *ă* finalu se articuleză cu o forță mai mare, pe câtă vreme în România se aude mai linu, ca unu echoū, de esemplu în armată, viță etc.

Asemenea *z* finalu trebuie pronunțatū cu mai multă dulcêță. În pronunțarea ardelênă adesea dispore în consóna precedentă, în locu d'a suna prin o scurtă articulare fină, așa de esemplu în invitați, călărăși *z* finalu trebuie distinsu. Venindū acum la consóne vomū observa că *c* și *g* înainte de vocalele *e* și *i* totdeauna trebuie pronunțat *cz* și *gz*, deci vomū țice: gimnasu, circū, concertū, Ciceronū, Cesarū și nu Țițeronū etc. O mare greșelă se face cu pronunțarea lui *s*. Acêstă consónă în limbile romanice când e la începutu, seu când urmêză

după altă consónă e totdeauna subțire. Vomă dice deci : supă, sistemă, conversa, Transilvania și nu : zupă, Tranzilvania etc. care e *nemțesce*.

În combinația st, sc, sp, s se aude curată și nu ca ș în tóte cuvintele noi, de exemplu scandală, spese, stată, și nu : scandală etc.

În generală e de observat că natura limbii romănesci cere o pronunțare mai sprintenă, articulare fină și o accentuare tonică marcată, cea-ce contrastă în modă simțitoră cu articularea dură și pronunțarea grebie a buniloră nostri vecini ungari și nemți.

Aureliu Suluțu Cărpățeanu.

(Va urma)

ÎNTEMEIEREA PSICOLOGICĂ A ACTELORŪ ELEMENTARE ALE GÂNDIRII ÎN MARGINILE LEGILORŪ HERBARTIANE DE ASOCIARE ȘI REPRODUCERE.

(*Monografiă psihologică*).

II.

Din una seú altă parte se va ivi póte obiecțiunea, că procesul de formare alú unei judecătii consideratú ca unú fenomenú de raționare reprice firulú mai de departe decâtú ce e neîncungiuratú de lipsă pentru ca să se explice nascerea judecătii, căci ceea-ce a datú existență judecătii căutate este într'unú casú complicațiunea, în alú doilea contopirea ideilorú, cari fenomene psihice suntu de ajunsú pentru a explica formarea judecătilorú.

În améndoué casurile avemú să facemú o deosebire între judecătile de nou formate și cele avute deja în consciință.

Când e vorba de o apercepție seú o cuprindere, nu potú să cadă în cumpănă judecătile cari suntu rezultatulú unei simple reproduceri, căci de ceea ce-mi aducú numai aminte, nu s'a formatú altcum. Astfelú este premisa a dóua în améndoué raționamentele. Judecătile formate de noi, în cari s'a

sevărsită aşadară o faptică sporire în a cuprinde, sîntu numai conclusiunile, cari servescu celoru două moduri de raţionare alternativu şi ca premisele cele d'antëiū. Ele s'au formatu, ce e dreptu, una prin complicaţie, alta prin contopire, dar complicaţia resp. contopirea nu ne dau lămuriri asupra antecedenteloru, din cari a pututu să se nască acëstă complicaţie ori contopire îndată ce excludemū raţionarea ca elementu necesaru alu cuprinderii. Dacă ele nu ne dau lămuriri asupra antecedenteloru nu ne-au explicatu nimicū din fenomenū. Noi înţelegemū şi stăpănimū unū fenomenū psihicū abia atuncī, dacă sîntem în stare să deosebimū şi în casū de lipsă să şi producemū antecedentele, din cari are să se nască fenomenulū ca sequentū.

Din amëndouē casurile examinate resultă, că o explicare a opoziţiei predicatului cătră subiectulū judecăţii nu se pôte da numai pe temeiulū asocierilor de idei, ori numai pe celū alu reproducerilorū, cu atătū mai puţinū pe temeiulū unū singurū felū de asociare ori reproducere. Ori-ce formare a unei judecăţi e condiţionată totdeuna prin totalitatea legilorū de acţiune reciprocă şi numai acëstă totalitate e chemată şi e şi în stare să ne dea o explicare mulţamitōre.

Se pôte că unii dintre cetitorii să prefēră argumentulū metafisicū. Pentru acestia ōicemū în sensulū lui Herbart: La ori ce actū de gândire, prin urmare şi la formarea unei judecăţi, sufletulū nu-şi pôte activa calitatea decătū în întregulū fiinţei sale. O explicare însă, care cu deadinsulū nu bagă în samă totalitatea acţiunilorū reciproce, — totalitate, care singură ne pôte lămuri deajunsū asupra condiţiunilorū dela cari atárnă formarea judecăţi, — nu corespunde felului în care sufletulū işi afirmă calitatea sa. În vērstă mai înaintată judecăţile potū să fiă produse născute mai dinadinsū, adecă mai controlate de observaţia internă, mai cuprindeţore, mai largū întemeiate şi în materie mai exacte; însă în ori care stadiu de evoluţiune psihică, ele nu se potū forma decătū urmândū după acelēşi legi. Copilulū judecă în margiunile cer-

enului său de experiență cu aceeași necesitate și perfecțiune formală ca și capul cel mai luminat în al său. Acțiunea reciprocă între calitatea sufletului și a iritamentului exterior, fiindcă e reciprocă, cauzează cele două procese, stereotipe ale formării judecătilor. Fiă conținutul judecătilor în cursul evoluțiilor conștiinței ori câtu de variabil, judecățile sînt totdeauna rezultatul acelorasi procese psihice și nu-si potu găsi explicarea decât în totalitatea acestor procese.

O aplicațiune pedagogică va avea pôte în ochii altora mai multă putere convingătoare decât argumenta psihologiei sîu celu metafisic. Încercăm și aceasta. Ca să se potu nasce o judecată ore-care, e de lipsă, ca în conștiința copilului să se producă o contopire resp. complicație de idei, care să se scotă la ivelă. Dacă însă judecățile anterioare ale copilului, cari conțin elementele necesare pentru formarea contopirii respective complicațiunei, nu sînt, cunoscute învătătorului, elu nu va puté găsi mijlocele pentru a produce aceste asociări. Dacă există judecățile de lipsă, și în fața problemei se reproducu ele de ele, învătătorul n'a contribuitu cu nimic la formarea noiei judecătii. În casul când premisele nu există în conștiința scolarului și când învătătorul scie numai atatu, că o nouă judecată se formeză prin asociare (contopire resp. complicațiune), fără a cunósce condițiunile psihologice ale asociării, elu nu va fi în stare în casu de lipsă să creze de nou aceste condițiuni. Contopirea ori complicațiunea, prin urmare și judecata din estiuine, nu se voru puté nasce. Aici găsimu explicația unui fenomen didactic des observatu. Întimpinăm la multu învătatori unu sortu neastempératu în a căuta mijloce, cari să asureze copilului priceperea. Zoriulu urmăz de obicei e renunțare totu atatu de repede la unu mijlocu odatu acceptatu. O stărnită întreruptă necontemtu prin șovăiri păgubitoare de timp și de puteri chinue învătătorulu, tinendu-lă suspendatu între mijlocele nesigare de contopire ori complicație. Fie că acestea și aū causa în nesciunța lui, că numai acele mijloce sîntu prac-

treabile, cari stau cătră judecata, ce constitue problema, în același raportu, în care stau premisele cătră concludsiune; ori în casu când aru sci acésta, fiindcă nu și-a datu séma la timpu despre aceste mijloce, pentru ca acum să pótă usa de ele prin întrebări formulate cu siguritate. Întimpinămú acestú fenomenú chiar și în opuri psihologice, cari nu arareori recurgú la câte unú exemplu, pentru de a-lú delátara imediatá ca unú mijlocú de explicare nepotrivitú séu neindestulitorú, a-lú înlocui apoi prin altulú, în sférșitú pentru a nu isbuti prin nici unulú să resólve problema. În scopulú unei înfáțișári sinoptice însemnámú aici cele dóuë feluri de a forma judecáțile, alátura cu acțiunile reciproce, ce corespundú unuia séu altui momentú alú formárilor:

Felurile de a forma judecáțile.	Acțiunile reciproce între idei.
1. Cerculú e rotundú Farfuria încá e rotundá	Reproducere nemijlocitá și contopire. Reproducere mijlocitá.
Cerculú e ca o farfurie.	Complicare.
2. Și cerculú e ca o farfurie. Farfuria e rotundá.	Reproducere* nemijlocitá și complicare. Reproducere mijlocitá.
Și cerculú e rotundú.	Contopire.

Concludsiunilorú corespunde câte o asociare de idei (complicare ori contopire), ear premisei a dóua câte o reproducere (mijlocitá séu nemijlocitá). Premisa cea d'ântéiú, la a cărei ivire sensatiunea exterióră intrá în curentulú masselorú reproduse, e condiționatá totdeauna prin améndoué felurile de acțiune reciprocá (asociare și reproducere și adecá, odatá reproducere nemijlocitá cu contopire, altá datá reproducere mijlocitá cu complicare).

Concludsiunile representá judecáțile de noú formate. Examínându-le mai deaprópe aflámú urmátóarele: Concludsiunea cea

acéstă notă (predicatulă rotundă) este terminulă majoră ce dominază sfera, din care terminulă minoră (subiectulă cercă) face o parte. Terminulă majoră (rotundă) se găsește în premisa a două, ear terminulă minoră (cerculă) în premisa întâia. Amintimă acéstă particularitate a raționării involuntare primitive, constatată de mai mulți psihologi. Cu abateră dela forma raționamenteloră obișnuite în Logice, ea cuprinde în premisa întâia totdeauna *propoziția minoră* și în a două pe cea *majoră*.

În concludsiunea raționamentului întâiă nu e vorba de a formă ună conținută, care să stăpânescă o sferă dată, ci de înavuțirea sferei până aci cunoscute (farfuria) cu ună nouă individă coordinată (cerculă). Ecă pentru ce aici nu este admisibilă deosebirea unui termină majoră ori minoră. În loculă acestora vomă avé să constatămă în cei doi termini coordinați ună termină anterioră seă prioră și altulă posterioră. Terminulă prioră (farfuria = predicatulă) se găsește și aici în a două premisă, ear celă posterioră (cerculă = subiectă) în întâia. Premisele le numimă din cauza acésta, cea d'înteiă *propoziție posterioară*, a două *propoziție anterioră*. Și la acestă felă de raționare aflămă așadară aceeași particularitate în ce privește succesiunea premiseloră.

Amă aflată două forme de raționare, psihologicesce întemeiate. Ele ne dau mijlăcele pentru a deosebi cele două feluri de nascere a oră-cărei judecătă ori noțiună:

Formarea sferei.

Cerculă e rotundă.	Propoziție posterioară.
Farfuria încă e rotundă.	Propoziție anterioră.
Cerculă e ca o farfurie.	Judecata complicătoare.

Formarea conținutului.

Și cerculă e ca o farfurie.	Propoziție minoră.
Farfuria e rotundă.	Propoziție majoră.
Și cerculă e rotundă.	Judecată contopitoare.

Dacă asemănăm acum formarea sferei cu a conținutului pentru a ne da sîmă de modul în care se condiționează una pe alta, aflăm următorul raport:

Procesul de formare al sferei în esența lui consistă în a fixa în conștiință complexiuni omogene (farfuria și cercul), prin o complicare născută cu ajutorul elementului egal (rotund), care se cuprinde în ele și care vine a se contopi. Formarea sferei este o mișcare a gândirii în direcție dela senzațiunea nouă (cercul) către o complexiune omogenă, reprodusă (farfuria), așadară din afară în lăuntru. Ea e în același timp și o mișcare dela o formațiune psihică mai tîrzie la alta mai timpurie. Prin această se explică cuprinderea simultană (complicarea) complexiunilor omogene, conform cu legea psihologică despre reproducerea inversă a șirurilor de idei.

Esența procesului, când formăm conținutul, este, că un element egal (rotund), elevat mai înteu din complexiunea reprodusă (farfuria), apoi contopit cu cel din senzațiunea omogenă (cerc), complicată cu ea, se înalță la un grad mai înalt de claritate prin mijlocirea complexiunii reproduse (farfuria). Procesul este o mișcare a gândirii dela un element anterior la unul egal următor, prin ce se explică cuprinderea mai clară a acestuia. El este în același timp și o mișcare din lăuntru în afară.

Stefan Velovanu.

ESPANSIUNEA AERULUI ATMOSFERIC *)

E știut că toate corpurile din natură pot fi supuse la oricare schimbări. Spre exemplu o petricică, lăsată din mîna, pică oblu spre pămînt; aruncată oblu în sus, se înalță până la un loc, apoi se întorțe și erăși pică oblu jos; aruncată costîșu, merge prin spațiu în linie curbată, dar la urmă totu pică la pămînt.

*) Studiū, cetitū în conferența literară, ținută în 8 Martie a. c. în seminarul din Aradū.

mântu. Schimbările, ce au avut loc aici, se referesc numai la strămutarea locului. Dar decă tăiam un lemn cu securea, atunci lemnul și-a schimbat forma. Punându însă lemnul pe foc, el și-a schimbat acum și forma și compozițiunea internă. Său decă dela o cantitate de apă detragem orî adaugem căldura, atunci apa ni se presentă în forme diferite. Ear decă în apă conducem un curent electric, atunci ni se presentă în locul apei două corpuri nouă, cu totul diferite de apă.

Aceste și d'aldestea schimbări pot obveni în corpuri. După cum însă nici un efect nu pôte esista fără cauză, ear între cauză și efect există un raport anumit, de aceea, ca mai ușor să cuprindem tainele naturei, ne-am îndatinat a numi efectele *fenomene*, ear cauzele *puteri* său *forțe*.

Premițându aceste, să ne oprim acum la forța ce se numește *expansiunea aerului* atmosferic, și să cercetăm efectele interesante ce provin din ea.

Să ne întipuiim, că prindem cu mâinile un corp lungureț — un baston — de amândouă capetele, și tragem în direcțiuni contrare. Așa este, că nu putem desface de olaltă particulele, din cari e compus corpul, scurtu *moleculele*? Dar totu atât de adevărat este, că nici nu putem apropia de olaltă moleculele bastonului, decă vom împinge dela capete în direcțiuni opuse. Cu tôte că avem aici în lucrare puterea mânilor, totuși efectul nu se vede; prin urmare trebuie să admitem, că în casul ăntei moleculele nu s'au depărtat de olaltă din cauză că într'însele există o putere ascunsă, carea lucră în contra puterii mânilor noastre. Totu asemenea suntem constrinși să admitem și în casul alu doilea, că a lucrat o putere ascunsă din baston în contra puterii mânilor noastre. Adevărul acestor premise nu este hipotesă, pentru că decă n'ar esista în moleculele bastonului acele puteri ascunse, atunci în casul ăntei mai susu amintit am putea depărta de olaltă moleculele, ear în alu doilea le am putea apropia de olaltă. Și fiindcă acele puteri se află în moleculele corpului, de aceea le și numim *puteri moleculare*, anume pe cea d'ăntei *atracțiune*, ear pe acăsta *repulsiune moleculară*.

Constatându așa dară esistența puterilor moleculare, înțelegem ușor, că acele puteri nu sînt într'o formă de mari în moleculele tuturor corpurilor. Realitatea ne face să înțelegem, că sînt corpuri, la cari *atracțiunea* este mai mare decătu *repulsiunea*; sînt altele în cari acele puteri se deosebesc forțe puțin de olaltă; și ărași altele în cari *atracțiunea* e mai mică decătu *repulsiunea*. De aici apoi și împărțim corpurile din natură în trei clase, anume în *solide*, *fluide* și *aerose* orî *gazose*.

Aerul atmosferic, acestu măgazin de nutriment al tuturor făpturilor lui Dzeu de pe pământ, încă este unul dintre acele corpuri, la cari *atracțiunea* moleculară este mai mică decătu

repulsiunea. Să ne întipuiască, că avem într'un vas o cantitate de aer. Moleculele acestui aer se vor depărta totuși mai mult de o altă și fiă-care va ajunge până la un loc din pereții vasului. Asupra locului același molecula cutare va produce deci un apăsământu său o presiune. Dar fiă-care moleculă va face așisderea cu locul pe care va ajunge. Ear de ne vom cugeta acum într'una presiunile tuturor moleculelor, atunci ajungem la o presiune generală, sau la o putere ce o numim *expansiunea aerului atmosferic*. Sau decă pentru cineva s'ar părea prea obositoare această cale de a ajunge la cunoștința puterii expansive a aerului atmosferic, atunci să luăm argumentul direct, de care s'a folosit *Toricelli*, vrednicul discipul al marelui *Galilei*. Să presupunem un cilindru de sticlă, lung de 1 m. și larg de 4 mm., la un capăt deschis, ear la celălalt închis hermetic. Într'ensul să se afle numai aer atmosferic. Noi putem delătura aerul prin aceea, că tornăm în tub spre esemplu mercuriu, de ore-ce două corpuri nu pot ocupa de odată același loc în spațiu. Punându un deget pe capătul cel destupat al tubului, să întorcem vasul cu gura în jos. Să inducem acum capătul tubului, ce l'am astupat cu degetul, în mercuriu din un alt doilea vas și apoi să luăm degetul de acolo, făcându să stea în comunicație mercuriu din tub cu cel din vasul de jos. Conform legilor de cădere și ale celor hidrostatice, mercuriu ar trebui să curgă afară din tub; dar acesta nu se întâmplă: mercuriu cade numai până la un loc anumit și rămâne stând deasupra nivelului celui de jos la înălțime de 760 mm. Înaintea noastră avem dară un fenomen; care este însă cauza?

Să o căutăm! Pereții tubului nu opresc mercuriu; gura tubului e deschisă, ear mercuriu din vasul de jos nu poate opri pe cel din tub să curgă afară, alt corp nu stă în atingere cu mercuriu, ci numai aerul atmosferic; așa dară numai el poate împedea mercuriu de a eși din tub. Și într'adevăr, acest aer apasă asupra mercuriului din vasul de jos, ear acest apăsământ se continuă până la mercuriu din gura tubului, deci nu lasă să curgă mercuriu afară. Acest apăsământ al aerului este, ce numim mai sus *expansiunea aerului atmosferic*. Decă ar mai dubita cineva în *expansiunea aerului*, să se delătura aerul din pregiurul mercuriului și atunci se va vedea, că mercuriu din tub cade cu atât mai jos, cu cât vom delătura sau vom rări mai tare aerul.

Cândă asemenea omul cugetător timpul prezentu cu trecutul cel de tristă aducere aminte, nu se poate mira deajuns de paciența, ce a avut-o genul omenesc față de instituțiile obscurantismului. Ca și un aer de după furtună, așa recorește spiritul nostru câte un moment lucid ce întimpinăm prin véculel cel întunecos. Ce bine cade a petrece în evul mediu pe la nobila familie de *Medicis* și a vedea cum ține în mână cu entuziasm făclia, din care isvorește spiritul cel de viață dătător, carele în-

cetulă cu încetul a ocupat mai jumătate orizontul nămului ome-
nescu! *Florența* a fostă și a rămasă ună nume, de care istoria ci-
vilizațiunei vorbesce cu reverință. Avându esemple vii înaintea
loră, locuitorii se întreceă întru a progresa. Aceste năsunțe nobile
se vedă strălucindă mai alesă pe timpulă marelui *Galilei*. Chiar
și constructorii *pumpeloră* de apă încă emulaă întru perfecționarea
producteloră loră. Dar când aflară că zadarnice rămănu tôte
încercările loră de a face să se urce apa în vacuu (spațiulă golă)
mai susă ca la 32 urme, atunci remaseră uimiți și nu sciură să
afle cauza fenomenului. Omenii cei nedepriși a căuta în fața
adevărului, se mulțumiră a esplica măestriloră, că apa nu se urcă
mai susă în tubă, din causă că natura posede așa numitulă *horror
vacui*; dar când acei măestri aduseră la cunoscința lui *Galilei* în-
tēmplarea loră cu *pumpele*, atunci fericitulă preotă presupuse și
îndată află, că nu *horror vacui*, ci pondulă aerului atmosfericū este
causa, de apa nu se înalță în tuburile *pumpeloră* mai susă ca la 32
urme. De aici apoi ajunse *Torricelli* la experimentulă seă de mai susă.

Considerându că mercuriulă este pe de 13.596 ori mai desă
decătă apa și luându deci în loculă tubului de mai înainte unulă
de 13,596 m. putemă repeti experimentulă lui *Torricelli*, dar cu
apă. Vomă vedă și aici că nici apa nu va cădă în tubă până la
nivelulă celă din vasulă de josă, ci va remanē stândă la înălțime
de 10.33 m. Așa dară de aici putemă constata, că aerulă atmos-
fericū apasă câtă o columnă mercurială înalță de 760 mm. seă
cătă una de apă înalță de 10.33 m. După-ce însă apăsămēntulă
unei columne de apă înalță de 10.33 m. face pre ună cm. □ chiar
1.033 chgr. pentru împregiurări normale afirmămă și constatămă,
că aerulă atmosfericū apasă pe fiă-care cm. □ cu o putere de
1.033 chgr. Acestă apăsămēntă seă acēstă putere expansivă atērnă
dela două împrejurări principale, anume dela *desimea* și dela *căldura*
aerului. Cu câtă e mai mare *desimea* și *căldura*, cu atâtă e mai
mare și expansiunea aerului. Fiindă puterea expansivă mai intensivă
ca de comună, atunci și mercuriulă va sta în tubulă *torricelliană*
mai susă ca la 760 mm. și din contră. Punēndă așa dară tubulă *tor-
ricelliană* într'ună stelagiū atērnatū verticalū pe ună părete, avemă
înaintea nōstră ună aparatū, ce se numesce *barometru* seă profetū
de timpū, de ore-ce de pe înălțimea mercurială putemă anuncia
barem cu 24 ore înainte schimbările, ce aū să obvină în aerulă
atmosfericū. Îndată-ce a fostă cunoscută puterea expansivă a aerului
atmosfericū, mulți omeni cugetători s'aū pusă pe lucru și aū obținutū
succese mari, binemeritându astfel de sōrțea omenimei. Înre acei
bărbați distinși enumerămă cu tōtă reverința pe demnulă *Otto de
Guericke*, judele din *Magdeburg*, carele a inventatū la anulă 1650
aparatulă memorabilū, ce-lă cunōscemă sub numele de *pumpă de
aerū*, ună aparatū de multă prețū, carele de atunci până ađi s'a
perfecționatū de minune. Astăđi avemă *pumpe* de aerū cu ventilū
și cu cocoșū, atâtū pentru rărirea, câtū și pentru condensarea
aerului. Cu *pumpele* acelea ne putemă înfăoșa expansiunea câtū
de intuitivū și sūntemă în stare să înțelegemă în multe privințe

importanța aerului atmosferic asupra făpturilor, pe cari creatorul a aflat de bine a le destina de cetățeni ai pământului.

Adaugem aici unele cazuri speciale, referitoare la lucrarea *expansiunii aerului atmosferic*.

E știut, că fericirea nu locuiește totdeauna în palaturi, ci adeseori o aflăm și prin colibile țărănești. Dacă nouă nu ne stau la dispoziție mijloace materiale, ca mai înainte amintitului jude din Magdeburg, apoi de aici nu urmăm, că noi nu putem vorbi cu natura direct. Natura nu e mamă vitregă; ea este grațioasă față de toți câți o află demnă de a conversa cu ea; deci și nouă ne deschide porțile pomposului său palat, și ne permite să o admirăm.

Să ne înfățișăm nescie semigloburi, după construcțiunea lui *Ottone*, cari între pereții lor să închidă un dm. cubic de aer, și o *pumpă*, carea răresce aerul pe de 8 ori. Considerându acum că suprafața unui dm. cub. este de 600 cm. \square și că aerul apasă pe fiecare cm. \square cu putere de 1.033 chgr. atunci dacă am pute delătura tot aerul din lăuntrul semigloburilor — aerul cel de afară ar apăsa pe suprafața semigloburilor cu o putere chiar de 619.8 chgr. și apoi spre a le depărta de olaltă s'arū recere o putere tot atāt de mare.

Cu acest aparat simplu putem arăta și alte efecte de ale *expansiunii*, respective de ale aerului atmosferic, și anume:

Porositatea corpurilor (plóea mercurială, scóterea de aer din apă); spargerea sticlei (pergamentului) și a beșiceii; uciderea animalelor prin detragerea aerului și vioiciunea lor prin admiterea aceluia; tot așa stingerea luminărei și aprinderea ei; ferbarea apei la 30—40° C.; căderea liberă; propagarea suhetului și altele.

Nu vom continua aci espunerea celorlalte cazuri speciale, ce se basază pe *expansiunea* aerului atmosferic, nici a diferitelor mașine referitoare la acea *expansiune*, mașine din cari omul scóte multe folóse practice. Nu vom examina nici *expansiunea* celorlalte corpuri gazóse, din cari earăși resultă o mulțime de arme, ce omul le aplică pentru învingerea pedecilor, pe cari le întimpină pe calea cea pedisă a perfecțiunii. Pe temeiul celor espuse ajunge, credem, a constata, că *expansiunea* aerului este pentru noi un dar neprețuibil alū naturei și că trebuie să ne simțim fericiți vedēnd cum natura vorbesce cu noi, decât voim să o ascultăm.

Teodoru Ceontea.

PARTEA OFICIALĂ.

Nr. 75/1890.

Procesul verbal

al comitetului Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, luat în ședința dela 23 Aprilie n. 1890.

Președinte: G. Barițiu. Membrii prezenți: Dr. Il. Pușcariu, vice-preș., I. V. Russu, Nican. Frateșu, E. Măcelariu, Ioan Popescu, Parteniu Cosma, N. Toganu, bibliotecar.

Secretar: Dr. I. Crișianu.

Nr. 29. Directorul institutului de credit și economii „Albina“, dl. P. Cosma, membru al comitetului, prin hârtia d. 29 Martie a. c. Nr. 6597 încunoscînteză comitetul, că adunarea generală a acționarilor numitului institut, ținută în 28 Martie a. c., ca și în anul trecut și totu sub acelea condițiuni, a votat din cuota menită pentru scopuri culturale și de binefaceri:

1. Școlii civile de fete a Asociațiunii, pentru acoperirea trebuințelor curente 500 fl.,

2. Asociațiunii transilvane spre crearea respective susținerea a 10 stipendii de câte 50 fl. pentru elevele internatului împreună cu școala civilă de fete 500 fl. Suma de 500 fl. votată școlii s'a transpus în contul curent al școlii, ear cca votată Asociațiunii s'a transpus în contul curent al Asociațiunii. Despre dotațiunea școlii s'a fostu avisat și direcțiunea școlară. (Ex. Nr. 56/1890).

— Subvențiunile considerabil și patriotice votate de către adunarea generală a „Albinei“ se ia cu mulțămîta spre știință cu adausul, că cassarul Asociațiunii să fi îndrumat a face introducerile de lipsă în cărțile Asociațiunii, ca astfel acestea să consune cu contul curentu dela institutul „Albina“.

Pentru conferirea stipendiilor create respective susținute de institutul „Albina“ încă și pe anul școlastic ce va urma, se va escrie concursu la timpul seu.

Nr. 30. D-lu avocat B. P. Harșanu, prin hârtia d. 30 Martie a. c., răspundend la însărcinarea primită cu datulu 25 Februarie a. c. Nr. 37, de a arăta stadiulu în care se află cauzele de proces ale Asociațiunii, raporteză, că în ceea-ce privesce lăsămîntulu după fericitul Avramu Iancu, pentru rectificarea cărții funduare, e pusă pertractarea pe 13, Iunie a. c. ear în cauza referitoare la rațiociniulu avocatulu Mateiu Nicola pertractarea e fixată pe 16 Aprilie a. c.; în cauza referitoare la donațiunea de 300 fl. a lui G. Vișa, pretenșiunea Asociațiunii la distribuirea prețulu de vîndare nu s'a putut efaptu din motivu, că în sensulu §-lui 201 art. de lege 60 din 1881 urmata plătire este a se nota pe obligațiunea originală; obli-

gațiunea, care servește de basă la pretensiune s'a predat la fostul avocat Kováts din Beiușu, care a fost substituit pe adv. Elekes, ambii acum răposați; d-lu Harșană arată mai departe, că a făcut pașii de lipsă pentru amortisarea obligațiunii și că pretensiunea s'a luat în deposit judecătorescu și se află depusă la perceptoratul din Beiușu (Ex. Nr. 57/1890).

— Spre știință.

Nr. 31. Direcțiunea despărțământului XVII (Reghinu) alu Asociațiunii prin hârtia dto 15 Martie a. c. subșterne spre revisiune protocolul subcomitetului dela 15 Martie a. c.

Din acestu protocolu, în care se cuprind vederile subcomitetului asupra proiectului pentru o nouă arondare a despărțământelor Asociațiunii și se reclamă suma de 284 fl., administrată de acestu comitetu sub numele despărțământului XVII, se vede, că subcomitetul a decis în unanimitate, ca acestu comitetu să fiă rugat a dispune, ca adunarea generală proximă a Asociațiunii să și țină ședințele în Reghinul săsescu. (Ex. Nr. 58/1890).

Luându comitetul cu plăcere act de învitarea, ce i se face Asociațiunii, decide, ca adunarea generală a Asociațiunii transilvane să se țină în acestu an în Reghinul săsescu, rămânendu ca, luând în considerațiune mai alesu împregiurările locale și ale regiunii respective, terminul aceleia să se fixeze mai deaprobe în conțelegere cu subcomitetul respectiv și cu pt. inteligența română din Reghinu și giuru.

Asupra celorlalte concluse din protocolul substernut își rezervă comitetul a reveni în cea mai deaprobe a sa ședință.

Nr. 32. Ioan Ratiu, studentu de clasa VII gimnasială în Cluj și stipendist alu Asociațiunii și legitimază sporiul făcut în studii în decursul celor 2 trimestre ale anului scolastic curentu (Ex. Nr. 60/1890).

— Spre știință.

Nr. 33. Direcțiunea școlei civile de fete prin hârtia dto 30 Martie a. c. Nr. 47 subșterne spre revisuire procesul verbal alu conferinței corpului didactic dela 19 Martie a. c.

În protocolul substernut se constată între altele:

a) că inspectorul reg. de școle, d-lu consilieru reg. E. de Trauschenfels a vizitat în 14 Martie a. c. cu deamăntul internatulu ear' în 17 Martie șola, asistându la prelegeri în clasa IV în ora de Geografie și Istorie, și și-a esprimat deplina sa mulțămire atât cu privire la internatulu cât și cu privire la mersul învățământulu.

b) că progresul în învățământ și starea morală e normală, și că greutățile intimpinate de elevele venite mai târziu se dela institute streine au dispărut în partea cea mai mare, și că în fine progresul preste totu e îmbucurătoru. (Ex. Nr. 63/1890).

— Cuprinsul protocolului conferinței corpului didactic dela 19 Martie a. c. servește spre știință plăcută.

Nr. 34. D-lă avocată B. P. Harșană prin hârtia dto 5 Aprilie a. c. încunoscînteză comitetul, că în urma cercetărilor făcute la cărțile funduare în Abrudă, a aflată, că tótă averea rămasă după preotul Ioană Iancu din Vidra, care e testată, cu dreptă de proprietate, Asociațiunii transilvane în scopul creării unei fundațiuni, fiindă vėduva preotėsă, acum măritată după d-lă P. Ioanette, numai usufructuara aceleia pe viață, este înscisă în protocolul cărții funduare a comunei Vidra super., Nr. 9, pe numita vėduvă preotėsă cu dreptă de proprietate, și e de părere, ca să se facă pașii de lipsă pentru rectificarea cărții funduare (Ex. Nr. 67/1890).

— Spre șciință cu aceea, că încă înainte de a fi întrată hârtia d-luă adv. Harșană, dar în urma informațiunilor verbale primite dela dñsul, s'au luată pe cale presidială măsurile de lipsă pentru a se erua starea lucrului și eventuală pentru a se rectifica cartea funduară provocată de d-lă avocată Harșană.

Nr. 35. Comisiunea emisă prin decisulă comitetului dto 15 Februarie 1889, cu însărcinarea de a cerceta, dacă tóte reparaturile, pe cari d-lă I. Petrașcu capitană ces. și reg. în pensiune le a introdusă în cuartirulă ce l'a închiriată în casele Asociațiunii și pentru cari, pe basa conturilor subșternute, cere despăgubire în suma de 31 fl., au fostă indispensabile și tóte de natură, ca să cadă în sarcina Asociațiunii, raporteză, că o parte din numitele reparatură în suma de 21 fl. suntu de natură de a fi despăgubite, și propune, car comitetulă decide (Ex. Nr. 31/1889). și 53/1890).

— D-lă I. Petrașcu, capitană ces. și reg. în pensiune, să fiă despăgubită pentru reparaturile, ce le-a introdusă în cuartirulă ce l'a închiriată în casele Asociațiunii cu suma de 21 fl., care sumă se asemnăză la cassa Asociațiunei spre plătire la mână numitului domnă copitană.

Nr. 36. Au întrată la comitetă taxe de membrii dela: Dr. Nicolaă Maieră în Seliște 100 fl., taxa de membru pe viață, Teodoră Popă în Baia de Crișă 5 fl. pro 1889, Ioană Russu în Bradă 5 fl. pro 1889, Dr. Teodoră Mihalyi din Dejă 5 fl. pro 1889, Constantină Costină în Bradă 5 fl. pro 1888, Micu Simionă în Alba-Iulia 5 fl. pro 1890.

— Spre șciință.

Sibiiă, d. u. s.

George Barițiu m. p.
președinte.

Dr. Ioană Crișiană m. p.
secretară II.

Verificarea acestui procesă verbală se încrede d-loră: E. Măcellariă, I. V. Russu, Nicanoră Frateșă.

S'a cetită și verificată, Sibiiă în 29 Aprilie 1890.

Ioană V. Russu m. p.

Nicanoră Frateșă m. p.

E. Măcellariă m. p.